

STANDARD
ZA UPOZORAVANJE NA MINE
U BOSNI I HERCEGOVINI

СТАНДАРД
ЗА УПОЗОРАВАНЈЕ НА МИНЕ
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

06.12.2004.godine

Obavijest

Na osnovu člana 6. pod b) Zakona o deminiranju u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH broj 5/02), na prijedlog Centra za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu BHMAL), Komisija za deminiranje odobrava ovaj Standard za upozoravanje na mine u BiH, sa datumom koji je naveden na naslovnoj stranici. Standard podliježe preispitivanju i reviziji po proceduri izmjena koje su navedene u nastavku. Korisnici ovog dokumenta mogu provjeriti stanje na web stranici BHMAL-ovog projekta (<http://www.bhmac.org>)

Obavijest o zaštiti autorskih prava

Standard za upozoravanje na mine u Bosni i Hercegovini predstavlja dokument BHMAL-a i zaštićen je autorskim pravima. Ovaj dokument ili bilo koji njegov dio, ne smije se reproducirati, pohranjivati ili prenositi u bilo kojem obliku, ili na bilo koji način i u bilo koju drugu svrhu, bez prethodne dozvole BHMAL-a. BHMAL djeluje kao stručno tijelo Komisije za deminiranje u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu Komisija). Komisiju kao centralno tijelo za deminiranje u Bosni i Hercegovini osniva Vijeće ministara.

Ovaj dokument se ne smije prodavati.

Adresa:

Centar za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini
Bosna i Hercegovina, 71000 Sarajevo, Zmaja od Bosne 8.

E-mail: bhmac@bhmac.org

Telefon: (+387) 33 667 310

Fax: (+387) 33 667 311

IZMJENE

1. Izmjene Standarda za upozoravanje na mine u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu Standard) se mogu po propisanoj proceduri provesti, tiskati i uvesti u tabelu.
2. O donošenju izmjene vodi se rasprava u deminerskoj zajednici BiH, a o konačnoj verziji izmjene odlučuje BHMIC. Izmjenu odobrava Komisija za deminiranje BiH.
3. Od datuma stupanja na snagu predložene izmjene, članovi deminerske zajednice istu prihvataju i po njoj postupaju.
4. Primjedbe i prijedlozi za izmjenu ili dopunu Standarda trebaju se dostaviti BHMIC-u.

EVIDENCIJA IZMJENA

Broj izmjene	Datum izmjene	Poglavlje Standarda	Kratak sadržaj izmjene	Izmjenu uveo (ime i prezime)

SADRŽAJ

Redni broj	Naziv poglavlja	Oznaka stranica
	UVOD	1-2
Poglavlje I	VODEĆA NAČELA	1-6
Poglavlje II	ODGOVORNOSTI I MJERODAVNOSTI	1-2
Poglavlje III	UPRAVLJANJE UPOZORAVANJEM NA MINE	1-5
Poglavlje IV	OSIGURANJE KVALITETA	1-5

UVOD

Upozoravanje na mine (UM) je komponenta protuminskih akcija koja ima za cilj umanjivanje rizika od mina i NUS-a kojem su izloženi ljudi, imovina i okoliš na prihvatljiv nivo, koji će omogućiti sigurno življenje i slobodno odvijanje društveno-ekonomskog razvoja.

Svrha ovog Standarda je promocija zajedničkog i dosljednog pristupa u provedbi procjene potreba uključujući uspostavu sistema prikupljanja podataka. Ovaj Standard pruža smjernice organizacijama koje provode UM programe i projekte, kao i drugim protuminskim organizacijama koje rade na prikupljanju podataka za planiranje programa protuminskih akcija.

Upozoravanje na mine čine tri međusobno povezane aktivnosti:

1. **Javno informiranje** je jednosmjerni oblik komunikacije putem masovnih medija. Primarno se koristi za upozoravanje stanovništva izloženog riziku od mina i NUS-a, pružanjem relevantnih informacija i preporuka na učinkovit i blagovremen način. Takve informacije mogu biti poruke o umanjenju rizika na lokalnom nivou ili javne podrške za programe protuminskih akcija na entitetskom ili državnom nivou.

2. **Izobrazba i obuka** se odnosi na sve odgojno-izobrazne i nastavne aktivnosti kojima se nastoji umanjiti rizik povrijeđivanja od mina i/ili NUS-a, kroz podizanje svijesti o riziku kod pojedinaca i u zajednicama, te prilagodbu ponašanja. Izobrazba i obuka je dvosmjernan postupak, odnosno razmjena znanja, stavova i praksi tijekom podučavanja i učenja. Aktivnosti izobrazbe i obuke se mogu obavljati u formalnom i neformalnom okruženju.¹

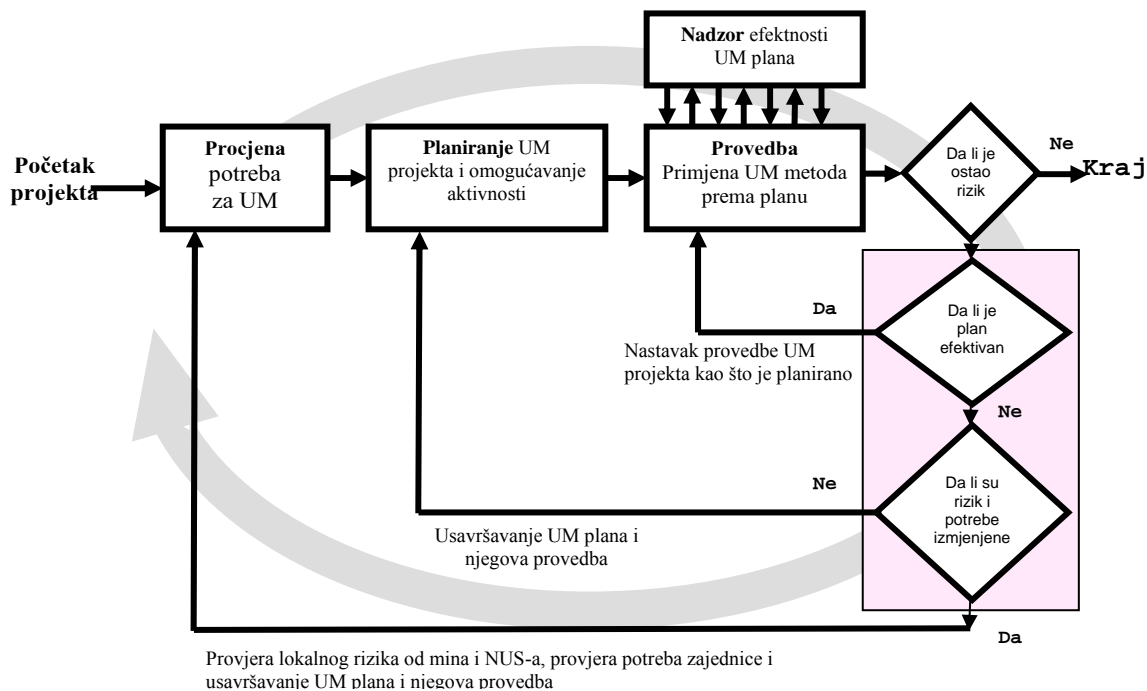
3. **Povezivanje zajednice sa protuminskim akcijama** odnosi se na sistem i postupke razmjene informacija između državnih organa, organizacija koje se bave protuminskim akcijama i ugroženih zajednica o prisustvu mina i NUS-a i njihovog potencijalnog rizika. Zajednica se informira o planiranim protuminskim akcijama deminiranja, o prirodi i dužini trajanja zadataka, kao i točnim mjestima koja su obilježena ili očišćena. Zajednice obavještavaju lokalne vlasti i organizacije za protuminske akcije o mjestu i veličini kontaminirane površine. Povezivanje zajednice sa protuminskim akcijama omogućava dodatno informiranje osoblja koje planira programe i projekte, te izradu strategija umanjenja rizika. Cilj povezivanja zajednice sa protuminskim akcijama je osiguravanje rješavanja potreba i prioriteta zajednice kroz projekte protuminskih akcija.²

¹ Na primjer, izobrazba i obuke u školama: nastavnik – učenik, obiteljska obuka: roditelji – djeca i/ili djeca – roditelji, vršnjačka obuka: dijete-djetetu u radnoj i rekreativnoj sredini, sigurnosna obuka o zaštiti od mina za humanitarne i druge djelatnike, te uvrštavanje sigurnosnih poruka u redovite prakse zdravstva i sigurnosti.

² Sve organizacije koje provode protuminske akcije trebaju povezivati zajednice, odnosno ugroženo stanovništvo sa protuminskim akcijama, što treba otpočeti prije aktivnosti deminiranja. To će pomoći razvoju kapaciteta na nivou zajednice, procjeni rizika, upravljanju informacijama i izradi strategije umanjenja rizika. Na ovaj način se može pomoći zajednicama u prikupljanju neophodnih informacija i zagovaranju protuminskih akcija i drugih mjera pomoći.

Projektni ciklus upozoravanja na mine

Projektni ciklus upozoravanja na mine sastoji se od pet aktivnosti: prikupljanje podataka i procjena potreba, planiranje, provedba, nadzor i evaluacija. Shematski prikaz projektnog ciklusa upozoravanja na mine prikazan je na slici:

Poglavlje I

VODEĆA NAČELA

1. Učešće nositelja aktivnosti

Zajednice kontaminirane minama su primarni nositelji aktivnosti u protuminskim akcijama. Ostali nositelji aktivnosti su: protuminske organizacije, vlade i javne institucije, agencije za pružanje pomoći i skupine u zajednici.

Učešćem nositelja aktivnosti uobziriti će se državni i lokalni prioriteti ekonomije i razvoja u rješavanju potreba ugroženih zajednica i skupina. Provedba protuminskih akcija će podržati i omogućiti i druge humanitarne i razvojne aktivnosti.

Nositelji aktivnosti će učestvovati u svim fazama programa i projekata upozoravanje na mine, tako što će:

- a) Prikupljati podatke i procjenjivati potrebe, te surađivati i razmijenjivati rezultate sa ostalim nositeljima aktivnosti.
- b) U postupak planiranja uključiti nositelje aktivnosti, ali ne i zahtijevati njihovo učešće, ukoliko su u potpunosti bili uključeni u procjenu potreba.
- c) Nositelji aktivnosti i njihove aktivnosti definirane u fazi planiranja trebaju biti dijelom faze provedbe. Ukoliko je zajednica preuzela upravljanje nad projektom onda ona treba biti i provoditelj. Od mjere u kojoj su nositelji aktivnosti uključeni u provedbu ovisiti će i način obavljanja aktivnosti nadzora i evaluacije.
- d) Nositelji aktivnosti mogu biti direktno ili indirektno uključeni u proces nadzora (ugrožene zajednice, Civilna zaštita, Crveni krst/križ, nevladine organizacije, vladine agencije, ustanove i donatori).
- e) Evaluacijom procijeniti stupanj učešća nositelja aktivnosti u svakoj fazi UM projekta.

2. Koordinacija

Aktivnosti koordinacije na državnom, regionalnom i nivou organizacije, tijekom provedbe projekta, značajne su radi osiguranja postojanosti i dosljednosti sadržaja izobrazbe, pokrivenosti svih ugroženih područja, efikasnosti korištenja resursa, razmjene naučenih lekcija i nepotrebnog dupliciranja aktivnosti. BHMACH ima obvezu i odgovornost koordiniranja protuminskih akcija kroz uspostavu mehanizama koordinacije i planiranja na državnom i regionalnom nivou.

Općom procjenom protuminskih akcija osigurava se okvir za provedbu aktivnosti prikupljanja podataka, dok procjena potreba zahtijeva zajedničku i koordiniranu aktivnost. UM organizacije trebaju koordinirati u prikupljanju i analiziranju podataka za procjenu potreba, koristeći informacije iz postojećih raspoloživih procjena. Rezultate vlastitih procjena UM organizacije trebaju objavljivati, odnosno osigurati BHMACH-u povratne informacije, radi razmatranja zajedničkih potreba i izbjegavanja dupliciranja.

Efikasno i kvalitetno planiranje zahtijeva efikasnu i kontinuiranu koordinaciju aktivnosti između projekata i unutar samih projekata. Efikasna koordinacija će omogućiti optimalno korištenje resursa, uz minimiziranje dupliciranja aktivnosti. Rukovoditelji projekta će razmotriti mogućnosti suradnje u provedbi, odnosno identificirati će potencijalne suradnike, svrhu i trajanje suradnje, kao i moguće nedostatke.

Evaluacijom treba procijeniti stupanj koordinacije UM projekta. Nalazi i preporuke evaluacije projekta trebaju biti predočeni, razmijenjeni i koordinirani.

3. Integracija

Na državnom nivou, BHM MAC treba osigurati integraciju državnog plana protuminskih akcija sa svim relevantnim sektorima i organizacijama koje rade u područjima kontaminiranim minama/NUS-om. Prilikom planiranja takvih integriranih aktivnosti, BHM MAC treba izraditi plan integracije i redovito ga ažurirati. Plan integracije UM aktivnosti sa aktivnostima deminiranja će sadržavati upravljanje i nadzor takove integracije.

U cilju osiguranja integracije upozoravanja na mine sa ostalim protuminskim akcijama, kao i sa ostalim relevantnim sektorima, te humanitarnim i razvojnim aktivnostima, potrebno je:

- a) Prikupiti informacije od organizacija za protuminske akcije i od drugih relevantnih organizacija (npr. policije, zdravstva, društvenih i privrednih sektora, udruženja građana, bolnica i rehabilitacijskih centara).
- b) Objaviti informacije o žrtvama minskih nesreća prikupljene kroz procjenu, sukladno standardima.
- c) Dostaviti BHM MAC-u detaljne informacije o sumnjivim područjima, prikupljene kroz procjenu (kako bi ti podaci bili pouzdani i točni, osoblje UM organizacija treba biti obučeno za čitanje mapa i određivanje referentnih točaka).
- d) Prikupljene podatke razmijeniti sa BHM MAC-om i sa drugim organizacijama koje provode protuminske akcije.

BHM MAC treba podstjecati protuminske organizacije na proširivanje opsega intervencija protuminskih akcija. Na primjer, organizacija koja provodi UM aktivnosti izobrazbe i obuke može razmotriti uključivanje u proces javnog informiranja, povezivanja zajednice, pomoć žrtvama mina ili aktivnosti deminiranja.

Stalni i integrirani sistem nadzora protuminskih akcija, uspostavljen na nivou BHM MAC-a, osigurava da državni program odgovara potrebama i prioritetima ugrožene skupine stanovništva, uzimajući u obzir promjene u provedbi protuminskih akcija i vanjske promjene. Nadzor BHM MAC-a obuhvata kontrolu kvaliteta programa i projekata koji se provode i osigurava integraciju UM aktivnosti sa drugim protuminskim akcijama u cilju umanjivanja rizika u zajednicama. Također podstječe integraciju provedbe nadzora kroz različite sektore (npr. zdravstvo, izobrazba, javni radovi).

BHM MAC osigurava unos u bazu podataka svih informacija o minskim nesrećama i žrtvama mina, te povezivanje tih informacija sa protuminskim akcijama. Takove se informacije koriste i kao potvrda već utvrđenih rizičnih područja ili kao pokazatelji za utvrđivanje i unos u bazu podataka novih rizičnih područja.

Evaluacijom treba procijeniti stupanj integriranja UM aktivnosti sa drugim protuminskim akcijama.

4. Učešće i afirmacija zajednice

Na početku UM projekta potrebno je planirati aktivno učešće zajednice u prikupljanju podataka na nivou zajednice, kao i afirmaciju zajednice u procjeni i provedbi u predloženim projektima. Članovi ugroženih zajednica, kao primarni nositelji UM aktivnosti trebaju svojim učešćem utjecati na prilagodbu UM-a konkretnim uvjetima kroz cijeli projektni ciklus.

1. Učešće zajednice osigurati izravno sa članovima zajednice ili preko njihovih predstavnika u fazi prikupljanja podataka i procjene potreba. Članovima ugrožene zajednice omogućiti učešće u procesu planiranja ili u procjeni plana UM aktivnosti. Učešće zajednice u fazi planiranja može se pozitivno odraziti na održivost projekta. Predstavnici različitih skupina u zajednici mogu preuzeti vodeće uloge (sukladno svojim potencijalima) u procesu planiranja.

Poglavlje II

ODGOVORNOSTI I MJERODAVNOSTI

Centar za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine (BHMACE) ima slijedeće odgovornosti i mjerodavnosti:

1. Provodi akreditaciju organizacija i certifikaciju njenih operacija sukladno Vodiču za akreditiranje UM organizacija.
2. Upravlja, koordinira i nadzire prikupljanje podataka i procjenu potreba sukladno Standardu i osigurava transparentnost potreba za UM.
3. Uspostavlja bazu podataka prikupljenih u sklopu procjene potreba za UM, podataka o provedenom nadzoru UM aktivnosti i podataka dobivenih kroz koordinaciju, kao dio baze podataka BHMACE-a za protuminske akcije. Također, osigurava dostupnost informacija svim nositeljima aktivnosti.
4. Razmjenjuje prikupljene podatke sa relevantnim organizacijama iz ostalih sektora (zdravstvo, izobrazba, poljoprivreda, promet, informiranje i dr.).
5. Osigurava nositeljima aktivnosti pristup izvještajima procjene.
6. Osigurava da državna procjena potreba za UM sadrži informacije o planiranim aktivnostima i strategijama drugih organizacija.
7. Izrađuje vodič/smjernice o provedbi procjene potreba.
8. Distribuirati rezultate procjene ostalim relevantnim organizacijama.
9. Priprema državni plan za UM, kao dio državnog plana protuminskih akcija.
10. Koordinira sa UM i drugim organizacijama uključenim u protuminske akcije u pripremi državnog plana, kako bi se izbjeglo dupliciranje aktivnosti i nepotrebno trošenje resursa.
11. Osigurava informacije i resurse radi pomoći u planiranju.
12. Koordinira sa organizacijama iz drugih sektora (npr. izobrazba, informiranje, itd.) u planiranju protuminskih akcija, uključujući UM.
13. Odobrava planove organizacija u okviru stalnog procesa certificiranja operacija UM-a.
14. Osigurava provedbu UM projekta sukladno potrebama i prioritetima određenim u fazi procjene i planiranja.
15. Uspostavlja operativni mehanizam nadzora nad provedbom aktivnosti UM organizacija na državnom nivou.
16. Provodi nadzor nad pristupom ugroženim zajednicama i ciljnim skupinama.
17. Pruža stručnu i savjetodavnu pomoć UM organizacijama, te podršku provedbi UM projekata angažiranjem unutarnjih i vanjskih resursa (tehnička pomoć, stručna pomoć, medijsko osoblje i dr.).
18. Pomaže u koordiniranju između UM organizacija i drugih vladinih agencija i sektora.
19. Osigurava prikupljanje i analiziranje informacija dobivenih nadzorom prije procesa evaluacije.
20. Nadzire promjene u državnom kontekstu protuminskih akcija i omogućuje razmjenu rezultirajućih informacija.

21. Prati promjene u općem operativnom okruženju kroz prikupljanje, analizu i distribuiranje informacija dobivenih kroz nadzor UM-a i ostalih aktivnosti (npr. pomoć žrtvama mina).
22. Podstječe UM organizacije na provedbu evaluacije vlastitih UM projekata.
23. Provodi evaluaciju državnog UM programa i aktivnosti, kao dijela državnog plana protuminskih akcija.
24. Podstječe razmjenu informacija između UM organizacija ili drugih relevantnih nositelja aktivnosti, te prikupljanje i distribuiranje rezultata evaluacije kao «naučenih lekcija».
25. Osigurava planiranje i djelovanje prema nalazima i rezultatima evaluacije.

Organizacija za upozoravanje na mine (UM organizacija) ima slijedeće odgovornosti:

1. Obvezno akreditiranje organizacije i certificiranje operacija upozoravanja na mine, sukladno propisima.
2. Razmjena prikupljenih podataka sa BHMACE-om.
3. Provedba procjene potreba sukladno planu, Standardu UM-a i certificiranim operacijama.
4. Uključivanje nositelja aktivnosti u procjenu potreba (npr. pojedinci i skupine unutar ugrožene zajednice) i dostava rezultata procjene.
5. Informiranje ostalih nositelja aktivnosti.
6. Izrada planova za UM projekte kroz kontinuiranu koordinaciju sa BHMACE-om.
7. Osiguravanje sudjelovanja ciljane zajednice i lokalnih vlasti u planiranju.
8. Koordinacija aktivnosti sa drugim relevantnim organizacijama (npr. UM i deminerske organizacije i druge humanitarne i razvojne organizacije), te državnim i lokalnim vlastima (npr. ministarstva izobrazbe, zdravstva, socijalne pomoći) u izradi planova UM projekata.
9. Obavješćavanje svih nositelja aktivnosti o provedbi UM projekta i traženje suglasnosti na isti (od suradničkih organizacija, drugih uključenih agencija i ugroženih zajednica).
10. Fleksibilna provedba UM projekata, sukladna načelima i prioritetima državnog programa protuminskih akcija.
11. Evaluacija napretka u postizanju ciljeva projekta i evaluacija utjecaja UM projekta, što podrazumijeva potrebu planiranja evaluacije i osiguranje potrebnih resursa za evaluaciju.
12. Osiguravanje učešća nositelja aktivnosti u evaluaciji, naročito učešće lokalne zajednice i korištenje rezultata evaluacije u procesu izobrazbe osoblja UM organizacije i angažiranih članova zajednice.
13. Osiguravanje podrške i pravovremenog informiranja osoblja koje provodi evaluaciju – evaluatora (uključujući i vanjske suradnike i savjetnike), te njihov profesionalan i nepristrasan pristup sukladno Standardu UM.
14. Distribuiranje rezultata evaluacije i razmjena naučenih lekcija proisteklih iz evaluacije, preko BHMACE-a ili drugim mehanizmom koordinacije u cilju osiguravanja transparentnosti i dostupnosti svim nositeljima aktivnosti.
15. Povezivanje i primjena rezultata evaluacije sa aktivnostima procjene potreba i planiranja projekta i poduzimanje potrebnih mjera.

2. Plan protuminskih akcija u zajednici se treba izraditi na osnovu izraženih potreba ugrožene zajednice, a te potrebe¹ treba ugraditi i u viši nivo planiranja protuminskih akcija.
3. Potrebno je uobziriti kapacitete zajednice, interese, moguće učešće u projektu UM-a i njezino učešće u postavljanju ciljeva procjene. Kroz proces planiranja definirati upravljanje projektom i nadzor.
4. UM organizacije trebaju surađivati sa postojećim ljudskim resursima u zajednici (npr. preživjele žrtve mina, udruge zemljoradnika, žena, te škole, vlade, demineri iz zajednice itd). Zajednica treba biti uključena u projekat od početka, a naročito u fazi provedbe projekta, te učestvovati u izradi i terenskom testiranju UM materijala.
5. Ugrožene zajednice aktivno uključiti u nadzor, gdje je to moguće, radi povratnih informacija o efikasnosti UM aktivnosti. Informacije prikupljene tijekom nadzora UM aktivnosti, te problemi i iskustva zajednice omogućiti će provjeru ciljeva i svrsishodnosti UM programa na nivou zajednice.
6. Aktivno učešće ugrožene zajednice u evaluaciji je preduvjet za procjenu njihove uključenosti u UM projekat. Zajednice koje su bile uključene u proces evaluacije trebaju biti informirane o rezultatima evaluacije.

5. Upravljanje i razmjena informacija

1. Prikupljanje podataka radi procjene potreba ugroženih skupina i zajednica vrši se iz više izvora i obuhvata prikupljanje, analizu i selekciju raspoloživih podataka i prikupljanje podataka na terenu. Raspoloživi podaci obuhvataju podatke iz generalnog izviđanja, izviđanja o utjecaju mina, zapisnika o očišćenim ili tehnički izviđenim površinama, podatke o žrtvama mina i studije koje procjenjuju kapacitete i slabosti ciljnih zajednica. Prikupljanje podataka na terenu se obavlja direktno u ugroženoj zajednici, a obuhvata podatke o potrebama i prioritetima glede vrste rizika i djelatnosti stanovništva. Prikupljeni podaci trebaju biti predloženi BHMAC-u radi evidentiranja u bazu podataka. UM organizacija će koristiti Standardom propisane obrasce za prikupljanje podataka, kako bi terminologija i kategorizacija bile sukladne informacijskom sistemu BHMAC-a.
2. Efikasno planiranje UM programa i projekata zahtijeva točne, relevantne i blagovremene informacije na lokalnom, državnom i međunarodnom nivou. BHMAC i UM organizacije trebaju uspostaviti i održavati efikasno upravljanje sistemima informacija, te njihovu razmjenu sa ostalim nositeljima aktivnosti. Podaci o žrtvama mina se moraju zaštititi, obzirom na osjetljivost (imena i osobni podaci preživjelih i obitelji žrtava).
3. Provedba stalne kontrole kvaliteta dostavljenih informacija i razmatranje primjerenosti, važnosti, efikasnosti i pokrivenosti provedenih UM aktivnosti osigurati će transparentnost, valjanost, pouzdanost i objektivnost rezultata.
4. Evaluacija treba ocijeniti kvalitet prikupljenih informacija, način na koji su analizirane, te njihovo korištenje i prikladnost za planiranje projekta i mjerenje utjecaja u raznim fazama projekta. Razmjena informacija među ugroženim zajednicama i organizacijama za provedbu protuminskih akcija treba biti efikasna i učinkovita u postupku povezivanja zajednice.²

¹ 'Potrebe' zajednice često uključuju i ekonomske potrebe (npr. potreba za prihodima) i premda se ovo ne može riješiti samo putem protuminskih akcija, planiranje UMa može ovo uvažiti i pokušati uključiti druge suradnike koji mogu pružiti pomoć i podržati aktivnosti na stvaranju prihoda.

² Npr. vrijeme potrebno za prijenos informacija iz zajednice prema organizacijama za deminiranje, kvalitet tih informacija, te korištenje takovih informacija).

6. Usmjerenost

Programi protuminskih akcija trebaju imati specifičan kontekst i uvažavati različite potrebe i prioritete, kao i različite kulturne vrijednosti i norme pogođenih zajednica.

1. Kroz procjenu potreba treba razmotriti različite potrebe, slabosti i očekivanja različitih skupina, vodeći računa da procjena bude kulturalno, spolno i starosno prihvatljiva. U procjenu uključiti postojeće društvene mreže zajednice, voditelje zajednica i udruge za lokalni razvoj.

2. Planirati adekvatnu zaštitu članova ugrožene zajednice, posebno najugroženijih skupina, te uobziriti potrebe i podstjecati prava različitih skupina, bez predrasuda po bilo kojoj osnovi (spol, starost, etnička pripadnost i dr.).

3. Za određivanje cilja projekta treba koristiti informacije iz prikupljenih podataka i iz procjene. Na taj će se način kroz planiranje uobziriti sve kulturne implikacije koje se javljaju iz procjene potreba i razmotriti svi odnosi utjecaja između različitih skupina. Na ovaj način se može lakše pristupiti ugroženim skupinama, čak i ako su ciljne skupine različite (npr. pristup djeci preko majki, odnosno koristeći utjecaj majki na djecu).

4. Provedbu treba usmjeriti na ciljne skupine identificirane u fazi procjene potreba i planiranja, kao aktivne učesnike, a ne pasivne promatrače unutar projekta.

5. Cilj nadzora (na programskom i državnom nivou) je ocjena postizanja planiranih ciljeva i održivosti. Nadzor treba usmjeriti na slijedeće:

a) Ciljne skupine, identificirane tijekom faze procjene i planiranja, provjeriti (a ako je potrebno i promijeniti) u postupku nadzora,

b) Pomno razmotriti koju ciljnu skupinu treba ispitati tijekom postupka nadzora (npr. tijekom prikupljanja podataka, analize i izvještavanja),

c) Podatke klasificirati po spolu, starosti, zanimanju, mjestu stanovanja ili drugoj relevantnoj kategoriji,

d) Uobziriti geografsku pokrivenost ugroženih skupina stanovništva,

e) Procijeniti nivo prihvatanja i razumijevanja UM poruka od strane ciljnih skupina, kako bi se osigurala primjerenost istih,

f) Uobziriti informacije o žrtvama mina i NUS-a u minskim nesrećama, te potrebe i iskustva preživjelih žrtava, kroz direktne intervju sa preživjelim, obiteljima stradalih i zajednicama. Postupak nadzora se treba osloniti na postojeće podatke, kako bi se izbjeglo izlaganje preživjelih suvišnim intervjuima i nepotrebnim stresovima.

g) Osobe zadužene za nadzor trebaju podatke o žrtvama prosljediti organizacijama za pomoć žrtvama mina.

h) Nadzor može rezultirati preporukama za provjeru i poboljšanje poruka koje su u vezi sa žrtvama mina, u koordinaciji sa organizacijama za pomoć žrtvama.

6. Evaluacijom treba procijeniti da li su postignuti postavljeni ciljevi UM projekta, odnosno ocijeniti utjecaj projekta na ciljne skupine. Posebno procijeniti postupak odabira ciljnih skupina, te stavove i preporuke različitih ciljnih skupina. Svaki oblik pristrasnosti tijekom provedbe projekta ili u procesu evaluacije, temeljem spolne, nacionalne, jezičke ili političke različitosti treba biti opravdan i objašnjen.

7. Izobrazba

1. Procjena potreba treba identificirati i uobziriti lokalne potrebe i kapacitete vezane za izobrazbu. Potrebno je prikupiti informacije glede postojećih znanja i stavova koji će utjecati na strukturu planiranih projekata i na poruke (npr. različita stanovišta javnog informiranja). Informacije se mogu prikupiti kroz: formalne i neformalne sisteme izobrazbe, postojeće obuke u lokalnim zajednicama, kapacitete i nedostatke u zajednici i kapacitete za aktivnosti izobrazbe unutar zajednice.

2. Temeljem prikupljenih informacija pravilno postaviti poruke, sadržaj i tehnike izobrazbe. Naročito procijeniti lokalne načine komuniciranja s ciljem osiguranja razumijevanja i prilagođenosti poruka, te prikladnih komunikacijskih tehnika.

3. Planiranje razvoja metodologija izobrazbe i odgovarajućeg sadržaja temeljiti na procjeni potreba.

a) Sigurnosne poruke trebaju biti sukladne procjeni potreba, situaciji na terenu, ciljnim skupinama, te potvrđene od BHMAL-a i testirane na terenu. Materijali koji se koriste u programima izobrazbe i obuke trebaju biti jednostavni, jasni, čitljivi, jezički prilagođeni, relevantni, realistični, privlačni, točni, kulturno i vjerski prilagođeni, održivi i trajni. Poruke i materijali trebaju oslikavati prirodu rizika sa kojim se stanovništvo suočava: mine, NUS ili mine iznenađenja, rizična ili sumnjiva područja, znakovi upozoravanja i obilježavanja rizičnih područja.

b) U sigurnosne poruke treba biti uključen i postupak hitnog spašavanja (uključujući akciju po opažanju opasnosti od mine/NUS-a i akcije traženja žrtve u minskom polju). Ovo temeljiti na procjeni potreba i kapaciteta (medicinske ustanove, transport, itd.) u ciljnoj zajednici. Takve poruke treba odobriti BHMAL.

c) Razmotriti planove deminiranja u ugroženoj zajednici i uobziriti ih u planiranju UM-a i izradi sigurnosnih poruka, prethodno odobrenih od BHMAL-a.

d) Sigurnosne poruke uključuju zahtjev za podršku zajednice aktivnostima deminiranja (npr. poštivanje radnog obilježavanja i označavanja u procesu deminiranja), kako bi se izbješlo/eliminirao rizik tijekom provedbe deminiranja.

4. Sigurnosne poruke temeljiti na prikupljenim podacima i omogućiti promociju poznatog sigurnog ponašanja. Tijekom procesa prikupljanja podataka intervjuirati članove ciljnih skupina glede njihove percepcije opasnosti i potreba, te na temelju ovih podataka elaborirati sigurnosne poruke. Kroz ovakav proces ciljne će skupine dati doprinos u razvoju poruka u ciljnoj zajednici.

5. Principi za izradu i korištenje poruka su slijedeći:

a) poruke temeljiti na procjeni potreba, a usvojiti ih nakon nadzora i evaluacije

b) poruke temeljiti na analizi minskih nesreća i njihovih posljedica

c) poruke usmjeriti na stanovništvo izloženo najvećem riziku

d) poruke prije korištenja testirati na terenu

e) porukama predočiti mogućnost sigurnog življenja u okolini kontaminiranoj minama

f) porukama objasniti razloge preporučenih mjera

g) poruke prilagoditi lokalnoj kulturi i religiji bez utjecaja pristrasnosti.

6. Evaluacijom razmotriti kvalitetu metodologije izobrazbe i korištenih materijala, te ispitati poruke, obuke i komponente nastavnog plana i programa. Naročito evaluirati točnost, kvalitet, prilagođenost i dosljednost sigurnosnih poruka.

8. Obuka

1. Osoblje koje će provoditi prikupljanje podataka i procjenu potreba treba proći potrebnu obuku kako bi se osiguralo: razumijevanje razloga prikupljanja i načina analiziranja podataka, primjena sigurnosnih standarda, te poštivanje normi i principa tijekom provedbe procjene potreba.
2. Potrebe za obukom osoblja uključenog u provedbu, nadzor i evaluaciju projekta treba razmotriti u fazi planiranja projekta. Plan treba sadržavati osoblje koje će provoditi obuku (obučavatelje), osoblje koje će se obučavati, program i način provedbe obuke, te potreban budžet. Plan i program obuke će se temeljiti na rezultatima procjene potreba, uz odgovarajući pristup i metodologiju, vremenski okvir provedbe obuke prema planiranim aktivnostima, te angažiranje drugih organizacija.
3. Obuka UM osoblja će sadržavati i tematiku pomoći žrtvama mina i provedbu deminiranja, a osoblje tih programa će biti informirano o UM aktivnostima, u cilju integriranja protuminskih akcija. Planom će se razmotriti i obuka deminera koji će provoditi UM tijekom provedbe deminiranja, posebno u udaljenim područjima.
4. Cilj UM projekata je obuka ciljne skupine stanovništva o minskom riziku, te promoviranje i usvajanje sigurnog ponašanja osoba izloženih riziku, uključujući zdravstvene radnike i druge osobe koje rade u ugroženim područjima ili zajednicama.
5. Svo osoblje UM organizacije mora biti obučeno iz sigurnosti. Plan i program osnovne obuke UM-a i sigurnosti je standardiziran, a obuke u UM organizacijama prije provedbe treba najaviti BHMACH-u radi odobrenja i planiranja nadzora. Sve aktivnosti planiranja i provedbe obuke se moraju dokumentirati.
6. Kompetentnost UM osoblja i efikasnost programa obuke osoblja može se izvršiti kao dio evaluacije. Ova aktivnost će uključiti evaluaciju ciljeva obuke koji će se definirati tijekom faze planiranja.

Poglavlje III

UPRAVLJANJE UPOZORAVANJEM NA MINE

Upravljanje UM programima i projektima podrazumijeva upravljanje, organizaciju i provedbu slijedećih faza projektnog ciklusa: prikupljanje podataka, procjena potreba, planiranje i provedba planiranog projekta.

I PRIKUPLJANJE PODATAKA I PROCJENA POTREBA

Osnovni dio svakog programa ili projekta upozoravanja na mine je procjena potreba i razvoj sistema prikupljanja informacija, koji će omogućiti UM organizaciji planiranje, provedbu, nadzor i ocjenu svojih aktivnosti.

Svrha provedbe procjene potreba i prikupljanja podataka je identificiranje, analiziranje i određivanje prioriteta za rješavanje lokalnih rizika uzrokovanih minama i NUS-om, procjena mogućnosti i slabosti zajednice, te procjena mogućnosti provedbe UM-a. Procjena potreba treba osigurati informacije potrebne za definiranje područja rada i ciljeva UM projekta.

Procjena potreba će pratiti opću procjenu protuminskih akcija, uzimajući u obzir raspoložive podatke (BHMAC baze podataka protuminskih akcija ili drugih institucionalnih i državnih izvora) i podatke prikupljene direktno u ugroženoj zajednici.

Sistematsko prikupljanje i analiziranje podataka ključni su za efikasnu provedbu svih aktivnosti upozoravanja na mine. Prikupljeni se podaci trebaju analizirati glede vrijednosti i upotrebljivosti i u suradnji sa drugim UM organizacijama i sa BHMAC-om, te redovito ažurirati u cilju evidentiranja izmjena.

Ostali programi protuminskih akcija i humanitarni programi i projekti također mogu koristiti ovako prikupljene podatke, stoga im se treba omogućiti raspolaganje istim, kako bi se izbjeglo dupliciranje.

Opća načela

1. Procjena zasnovana na potrebama lokalne ugrožene zajednice temelj je za planiranje, provedbu, nadzor i evaluaciju cjelokupnog UM projekta unutar šireg programa protuminskih akcija.
2. Procjena potreba se treba planirati i definirati prema slijedećem:
 - a) svrha prikupljanja podataka,
 - b) vrsta podataka koji se trebaju prikupiti,
 - c) izvor podataka i način prikupljanja (izbor metode prikupljanja podataka, pokrivenost, odabir ključnih pokazatelja),
 - d) osoblje koje će prikupljati podatke i potreba za obukom osoblja i
 - e) vremenski period potreban za prikupljanje podataka.
3. Prikupljeni podaci se nakon analize razmijenjuju sa ostalim nositeljima aktivnosti uključenim u planiranje. Plan procjene treba uzeti u obzir resurse (ljudske, materijalne i financijske) i potrebni vremenski period, kao i mogućnost suradnje i razmjene informacija sa drugim organizacijama (zajedničko procjenjivanje).

4. Procjena potreba također treba pomoći pri procjeni nivoa održivosti projekta. Da bi se to postiglo, procjena treba:
 - a) Odrediti potrebni nivo financiranja za održavanje dugoročnosti projekta, uključujući raspoložive resurse donatora i međunarodnih organizacija.
 - b) Identificirati suradnike i potencijalne organizacije za koordinaciju i razmjenu informacija.
 - c) Definirati suradnju na državnom nivou, uključujući vladinu političku i financijsku podršku, zatim postojeći nivo vještina i znanja i potencijalni razvoj kapaciteta.
 - d) Uobziriti različitost potreba sukladno okviru djelovanja projekta.
5. Prikupljanje podataka i procjena potreba je temelj za razvoj plana i određivanje: ciljnih skupina, područja rada, poruka, pristupa i metodologija, komunikacijskih kanala, trajanja projekta, suradnje, kao i resursa i njihove raspodjele.

II PLANIRANJE

Strateško planiranje za upozoravanje na mine treba integrirati sa cjelokupnim postupkom planiranja u protuminskim akcijama. Na nivou ugrožene zajednice, planiranje za UM **integrirati** sa planiranjem drugih protuminskih akcija. Planiranje mogu provoditi i ugrožene zajednice, kao dio strategije plana sigurnijeg života u zajednici, odnosno umanjivanja rizika od povreda minama i NUS-om.

Svrha faze planiranja specifičnih UM projekata je identificiranje najučinkovitijeg načina rješavanja potreba ciljnih skupina, definiranje neposrednih i konačnih ciljeva projekta, te uspostava **plana akcije** za postizanje tih ciljeva. Planom treba definirati program aktivnosti, odrediti ciljeve i uspostaviti sistem nadzora i evaluacije.

Faza planiranja treba uključiti pripremne aktivnosti, kao što su: identifikacija lokalnih kapaciteta, mobilizacija resursa, angažiranje i obuka potrebnog osoblja, te razvijanje i testiranje UM metoda i mehanizama na terenu.

U proces planiranja treba uključiti sve nositelje aktivnosti, čije će se učešće odraziti na neposredne i konačne ciljeve i aktivnosti programa, te uobziriti strategiju protuminskih akcija, odnosno strategiju upozoravanja na mine i druge humanitarne i razvojne strategije. Projekat, ciljevi, smjernice, aktivnosti i odgovornosti trebaju biti sukladni potrebama i očekivanjima svih strana uključenih u UM projekat.

Planiranje je temelj za efikasnu provedbu programa ili projekta, te treba biti kontinuirani proces koji se zasniva na stalnoj i pomnoj procjeni potreba ugroženih zajednica. Planiranjem treba odrediti i način provedbe nadzora i evaluacije programa ili projekta.

1. Planiranje aktivnosti javnog informiranja

Korištenje javnog informiranja za prijenos UM poruka je efikasan, blagovremen i isplativ način informiranja šire javnosti. Relevantne informacije glede rizika od mina i NUS-a trebale bi podstaći prilagodbu ponašanja i povećati svjesnost o riziku kod ugroženog stanovništva.

Plan treba uobziriti ciljanu javnost, odabir vrste medija i nivo korištenja medija. Za postizanje učinkovitosti javnog informiranja potrebno je poznavati broj korisnika različitih medija (gledateljstva, čitateljstva, slušateljstva). Također treba planirati raspodjelu po geografskoj i demografskoj osnovi, vrijeme, učestalost i intenzitet poruka za postizanje što bolje učinkovitosti, bez uzrokovanja negativnih pojava (zasićenje, preopterećenje ili osjetljivost ciljanih skupina prema riziku od mina i NUS-a).

Planiranje medijske kampanje na državnom nivou koja ima za cilj širu medijsku pokrivenost, može biti efikasnije ukoliko UM organizacija angažira profesionalnu agenciju za marketing. Na lokalnom nivou medijska kampanja se može efikasno planirati u suradnji sa lokalnim medijima.

2. Planiranje aktivnosti izobrazbe i obuke

Postoje dvije kategorije aktivnosti izobrazbe i obuke:

- a) direktna izobrazba i obuka od strane UM organizacije
- b) obuka obučavatelja

UM organizacije mogu angažirati svoje osoblje u provedbi obuke u ugroženoj zajednici (ovo je često slučaj kada se radi o hitnim slučajevima) ili obučiti pojedince iz zajednice za provedbu obuke (obuka nastavnika za provedbu UM u sklopu školskog nastavnog plana i programa, obuka dobrovoljaca u zajednici za provedbu obuke članova svoje zajednice ili obuka djece koja provode vršnjačku obuku djetete-djetetu i dr.).

Ova dva pristupa nisu međusobno isključiva pa UM organizacije mogu započeti sa direktnom obukom i napredovati ka obuci obučavatelja.

Važan dio planiranja je razmatranje provedbe obuke¹ (direktno ili putem suradnika) i odabir najprikladnijih suradnika koji bi na efikasan način prenijeli poruke ciljnim skupinama. Nakon toga se planiraju vrijeme i resursi potrebni za obuku i podršku obučavateljima.

3. Planiranje povezivanja zajednice sa protuminskim akcijama

Povezivanje zajednice sa protuminskim akcijama podrazumijeva sistem i postupke razmjene informacija o prisustvu mina i NUS-a i njihovog potencijalnog rizika, a obavlja se između državnih organa, organizacija koje se bave protuminskim akcijama i ugroženih zajednica.

Postupak podrazumijeva **informiranje zajednice** o planiranim protuminskim akcijama (vrsta i trajanje zadatka, točno obilježeno ili očišćeno područje), a **zajednice informiraju** predstavnike lokalnih vlasti, protuminskih organizacija i BHMACH-a o području i opsegu kontaminiranih područja. Ove informacije mogu biti od velike pomoći pri izvođenju aktivnosti protuminskih akcija, kao što su UM, tehničko izviđanje, obilježavanje i čišćenje, ili pomoć preživjelim od minskih nesreća. Povezivanje zajednice sa protuminskim akcijama stvara vitalnu vezu obavještanja osoblja koje radi na planiranju programa i omogućuje izradu lokalnih strategija umanjenja rizika.

Cilj povezivanja zajednice sa protuminskim akcijama je osiguravanje rješavanja prioritarnih potreba zajednice projektima protuminskih akcija. Sve organizacije koje provode protuminske akcije trebaju preko svoga osoblja ili suradnika raditi na povezivanju zajednica sa protuminskim akcijama.

Povezivanje stanovništva ugrožene zajednice sa protuminskim akcijama može početi prije protuminskih akcija deminiranja ili obilježavanja, te može pomoći u razvoju kapaciteta **na nivou zajednice**, kako bi se izvršila procjena rizika, upravljalo informacijama i izradile strategije umanjenja rizika na lokalnom nivou. Na ovaj način se može pomoći zajednicama

¹ Termin 'obuka' se ovdje koristi za označavanje formalne obuke i neformalne razmjene znanja. Na primjer, obuka dobrovoljaca ili nastavnika može biti strukturirana, ali u nekim slučajevima ne mora imati strukturiran ili formalan izgled, već može biti niz razgovora koji potpomažu izradu poruka sigurnosti. Ovo se može desiti na primjer kada se kao UM suradnici angažiraju vjerske vođe ili vođe u zajednici.

u prikupljanju neophodnih informacija i lobiranju relevantnih zainteresiranih strana, te zagovaranju protuminskih akcija i drugih interventnih mjera pomoći.

Povezivanje zajednice sa protuminskim akcijama prije provedbe aktivnosti deminiranja ili obilježavanja značajno je i radi koordinacije rada i zajedničkog planiranja UM organizacija i deminerskih organizacija koje rade na istom području.

Planiranjem projekta treba osigurati adekvatnu zaštitu članova ugrožene zajednice, posebno najugroženijih skupina. Također treba uobziriti potrebe i podstjecati prava različitih skupina, bez predrasuda po bilo kojoj osnovi (spol, starost, etnička pripadnost i dr.).

Za određivanje cilja projekta treba koristiti informacije iz prikupljenih podataka i iz procjene, te kroz planiranje uobziriti sve kulturne implikacije koje se javljaju iz procjene potreba i razmotriti sve odnose utjecaja između različitih skupina. Na ovaj način se može lakše pristupiti ugroženim skupinama, čak i ako su ciljne skupine različite, na primjer pristup djeci preko majki.

III PROVEDBA PROGRAMA I PROJEKATA UPOZORAVANJA NA MINE

Uspješna provedba UM projekta ovisiti će o pravilnoj primjeni planiranih UM mehanizama i metoda, od sposobnosti prilagodbe konkretnim uvjetima i od blagovremenog izvještavanja o napretku i naučenim lekcijama. UM projekti ograničenog područja rada i trajanja imaju kraću provedbenu fazu, dok veći projekti koji se odvijaju u nekoliko faza zahtijevaju složeniju provedbu i upravljanje. Uslijed promjena u financiranju ili u operativnom okruženju moguća je revizija plana provedbe ili prijenos odgovornosti upravljanja, sukladno promjenama potreba i temeljem povratnih informacija nadzora i evaluacije UM projekata.

Provedba UM-a se treba odvijati u uskoj suradnji sa provedbom drugih protuminskih akcija, a organizacije za protuminske akcije trebaju razmijenjivati informacije o aktivnostima koje provode.

UM aktivnosti, poruke i metodologije trebaju biti isprobane ili prethodno testirane sa predstavnicima ciljnih skupina prije cjelokupne provedbe projekta.

Usvojene metode za provedbu UM-a razlikovati će se ovisno o vrsti aktivnosti: javno informiranje, izobrazba i obuka ili povezivanje zajednice sa protuminskim akcijama.

1. Provedba javnog informiranja

Javno informiranje ima za cilj umanjivanje rizika od povrede od mina i NUS-a, kroz podizanje svijesti o riziku među pojedincima i u zajednici, te kroz promociju i podstjecaj prilagodbe ponašanja. Projekti javnog informiranja mogu biti "samostalni" UM projekti koji se provode neovisno i često prije drugih protuminskih akcija.

Uslijed vremenskih ograničenja, nedostatka točnih podataka i hitnosti, javno informiranje je često najpraktičniji način prijenosa informacija o sigurnosti i umanjivanju rizika. Također, javno informiranje može činiti dio sveobuhvatne strategije umanjivanja rizika u sklopu programa protuminskih akcija, podržavajući druge aktivnosti UM, aktivnosti deminiranja ili zagovaranja na nivou zajednice.

Kroz faze procjene potreba i planiranja potrebno je odrediti vrijeme pristupa masovnim medijima (kada ciljne skupine slušaju radio, gledaju televiziju ili čitaju novine i sl.), što se može značajno razlikovati kod ciljnih skupina ili u različitim područjima. Pored korištenja masovnih medija, informacije za javnost se mogu plasirati i 'malim medijima', kao što su poster i letci. Takvi se materijali mogu distribuirati u područjima umanjenog pristupa masovnim medijima ili kao podrška masovnim medijima. Sami poster i letci imaju

ograničenu upotrebnu vrijednost, te se uvijek trebaju koristiti kao podrška širem UM projektu.

2. Provedba izobrazbe i obuke

Pojam 'izobrazba i obuka' u UM-u odnosi se na sve aktivnosti izobrazbe i obuke kojima se nastoji umanjiti rizik povrijeđivanja od mina i NUS-a, kroz podizanje svijesti o riziku kod pojedinaca i u zajednicama, te kroz promociju i podstjecaj prilagodbe ponašanja. Izobrazba i obuka je dvosmjernan postupak, odnosno razmjena znanja, stavova i praksi tijekom podučavanja i učenja.

Provedba aktivnosti izobrazbe i obuke razlikovati će se ovisno o vrsti planirane aktivnosti. Organizacije mogu provoditi direktnu obuku za stanovništvo ugrožene zajednice, izobrazbu i obuku ciljnih skupina ili obuku obučavatelja.

Provedba programa obuke za obučavatelje će zahtijevati više vremena za aktivnosti obuke, podrške i nadzora, a može uključivati i suradnike. Programi obuke će ovisiti o osobinama obučavatelja, suradnika na provedbi obuke i ciljnoj skupini. Ovi programi mogu uključiti: izobrazbu na temelju nastavnog plana i programa u školama, obuku o sigurnosti, neformalnu vršnjačku obuku, sigurnost u kući i na radnom mjestu, te obuku o javnom zdravlju ili zdravstvenu obuku u okviru zanimanja.

UM organizacije koje provode, na primjer, projekat obuke djeteta-djetetu trebaju usko surađivati sa pogođenim zajednicama i suradnicima za provedbu na izradi prikladnih metodologija sukladnih priznatim smjernicama obuke djeteta-djetetu.

3. Provedba povezivanja zajednice sa protuminskim akcijama

Povezivanje zajednice sa protuminskim akcijama odnosi se na sistem i postupke razmjene informacija o prisustvu mina i NUS-a i o njihovom potencijalnom riziku između BHMAC-a, organizacija koje se bave protuminskim akcijama i ugroženih zajednica. Postupak omogućuje informiranje zajednice o planiranim protuminskim akcijama (čišćenje, tehničko izviđanje ili trajno obilježavanje), prirodni i dužini trajanja zadatka i točnim mjestima koja su obilježena, očišćena ili proglašena površinom bez utvrđenog rizika.

Pored toga, postupak omogućuje zajednicama obavještanje lokalnih vlasti i organizacija za protuminske akcije o mjestu i opsegu kontaminiranih područja. Ove informacije mogu biti od velike pomoći pri planiranju naknadnih aktivnosti kao što su generalno izviđanje, tehničko izviđanje, obilježavanje i čišćenje ili pružanje pomoći žrtvama mina. Cilj povezivanja zajednice sa protuminskim akcijama je rješavanje potreba i prioriteta zajednice kroz projekte protuminskih akcija.

Povezivanje ugrožene zajednice sa protuminskim akcijama se treba obavljati od strane svih organizacija koje provode protuminske aktivnosti. To mogu biti UM organizacije ili osoblje zaduženo za UM iz organizacija za protuminske akcije.

Poglavlje IV

OSIGURANJE KVALITETA

Osiguranje kvaliteta u upozoravanju na mine je sistem provjera i aktivnosti koji obuhvata organizaciju, planiranje, obuku, procedure, materijale i sve faze provedbe UM programa i projekata koje će potvrditi da su upravljački postupci i operativne procedure UM-a odgovarajuće i da su postavljeni zahtjevi ostvareni na siguran, blagovremen i učinkovit način.

Osiguranje kvaliteta u upozoravanju na opasnost od mina obuhvata: akreditaciju UM organizacija i certificiranje operacija, nadzor i evaluaciju.

I AKREDITACIJA ORGANIZACIJA I CERTIFICIRANJE OPERACIJA

Akreditacija organizacije i certifikacija operacija je procjenjivanje i potvrđivanje sposobnosti organizacije za provedbu protuminskih akcija. Zahtjevi za akreditaciju namijenjeni su organizaciji koja provodi UM kao samostalni program ili unutar integriranog programa protuminskih akcija. Cilj je promoviranje zajedničkog i trajnog pristupa koji će podstaći protuminske organizacije u razvoju kvalitete upravljanja i operativnih procedura, bez obzira na njihovu veličinu ili iskustvo.

1. **Akreditacija organizacija** je procedura kojom se UM organizacija službeno priznaje kao kompetentna i sposobna za planiranje i upravljanje UM aktivnostima na siguran, efikasan i učinkovit način. Akreditirati se može domaća i međunarodna organizacija koja ima svoje sjedište u BiH. Akreditacija se izdaje UM organizaciji na period od dvije godine.

2. **Certifikacija operacija** je procedura kojom se UM organizacija službeno priznaje kao kompetentna i sposobna za provedbu posebnih komponenti upozoravanja na mine. Certifikat za operacije biti će dodijeljen za potvrđene sposobnosti potrebne za provedbu: povezivanja zajednice sa protuminskim akcijama, javno informiranje ili izobrazbu i obuku. Izdavanje certifikata za operacije podrazumijeva da se sposobnosti UM organizacije neće promijeniti izvan planiranog okvira djelovanja ili namjene postojećeg certifikata.

Dodijeljivanje akreditacije za organizaciju i certificiranje operacija je proces koji se odvija u dvije faze:

- a) **Prva faza** uključuje privremenu procjenu od strane BHMACE-a na osnovu evidencije prezentiranih dokumenata od strane UM organizacije, kao što je: organizacijska struktura, rukovodeće kvalifikacije, sadržaj izobrazbe, kvalifikacije za provedbu obuke i dokazano iskustvo.
- b) **Druga faza** uključuje procjenu ispunjavanja propisanih zahtjeva i uvjeta glede osoblja, opreme, materijala i procedura, te sigurnog, efikasnog i učinkovitog načina provedbe UM aktivnosti.

Potrebni uvjeti i smjernice za akreditacije organizacija i certificiranje operacija za upozoravanje na mine dati su u Vodiču za akreditiranje UM organizacija.

II NADZOR

Kontinuirani nadzor nad provedbom UM aktivnosti je temeljni dio projektnog ciklusa UM-a, a ima za cilj osiguranje neophodnog povjerenja u blagovremeno i prihvatljivo dostizanje dogovorenih, neposrednih i krajnjih ciljeva. Učinkovitost nadzora se ogleda kroz povratne informacije o primjeni, primjerenosti i učinkovitosti UM mehanizama i metoda. Nadzor uključuje kontrolu organizacijskih potencijala UM organizacije (osoblje, postupci, mehanizmi i metode) i kontrolu primjene tih potencijala. Nadzorom se inicira postupak evaluacije i provjere.

1. Opći principi

Nadzor u osnovi podrazumijeva promatranje, evidentiranje i izvještavanje. To je postupak periodičnog nadgledanje procedura ili provedbe aktivnosti, kojim se utvrđuje u kojoj mjeri se planski elementi projekata, radni raspored i ciljani rezultati odvijaju u skladu sa planom, radi poduzimanja blagovremenih mjera za ispravku otkrivenih nesuglasja. Sistem nadzora treba planirati i osigurati održivost tijekom trajanja programa. Nadzor mora uzeti u obzir i **napredak** koji su UM organizacije postigle u dostizanju programskih ciljeva, te **promjenu** u okolini.

1.1. Nadzor napretka

Nadzor napretka UM projekata osigurava akreditiranim organizacijama održavanje neophodne dosljednosti u provedbi projekta, sukladno odobrenom planu.

Unutarnji nadzor UM organizacije, kao dio unutarnjeg sistema osiguranja kvaliteta UM organizacije, treba osigurati primjenu sigurnih, efikasnih i učinkovitih operativnih procedura sukladno ciljevima navedenim u planu. Nadzor napretka uključuje kontrolu resursa UM organizacije (osoblje, oprema i procedure), te praćenje rada i kontrolu korištenja resursa.

Vanjski nadzor koji provodi BHMACH podrazumijeva praćenje usklađenosti provedbe UM aktivnosti sa odobrenim planom, uvjetima akreditacije i certifikacije operacija, SOP-om UM organizacije i Standardom, te ugovornim obvezama.

Provedbom vanjskog nadzora i akreditacije od strane BHMACH-a stiče se neophodno povjerenje da se UM aktivnosti obavljaju sigurno i efikasno, koristeći odgovarajuće poruke, metodologije i tehnike sukladno odobrenim planovima i ugovornim obvezama.

U provedbi vanjskog nadzora kontrolira se i unutarnji nadzor UM organizacije, odnosno procedure osiguranja kvaliteta unutar UM organizacije. UM organizacija je odgovorna za osiguranje sigurnih, efikasnih i učinkovitih procedura rada.

UM organizacija može koristiti vanjski nadzor kako bi dopunila vlastiti sistem unutarnjeg osiguranja kvaliteta. Vanjski nadzor treba potvrditi postupke osiguranja kvaliteta i unutarnju kontrolu kvaliteta UM organizacije – ali nikad ne **zamjenjuje** odgovornost organizacije u osiguranju pravilne primjene, prikladnosti i učinkovitosti odabranih UM sredstava i metoda.

Vanjski nadzor koji se provodi na početku UM projekta koristiti se u procesu akreditacije UM organizacije (procjena na licu mjesta).

1.2. Nadzor promjena

Provedba većine UM projekata odvija se u okolini u kojoj se dešavaju promjene izazvane povratkom stanovništva ili provedbom drugih protuminskih akcija. Neke promjene se mogu predvidjeti i planirati nakon faze prikupljanja i procjene podataka. Značajne promjene u znanju, stavovima i ponašanju ciljnih skupina pratiti će se tijekom provedbe projekta i upoređivati s podacima prikupljenim u početnoj fazi prikupljanja podataka i procjene potreba.

Promjene će se nadzirati od strane BHMACH-a na državnom nivou i od strane organizacija koje provode UM u njihovom području djelovanja.

2. Opći zahtjevi

2.1. Planiranje i priprema

Uloga i odgovornosti inspeksijskog organa, uključujući pripremu i plan inspeksijskih posjeta definira se sporazumom između BHMAC-a i UM organizacije.

2.2. Izvještavanje

Organizacije koje provode UM trebaju o svojim aktivnostima izvještavati BHMAC sukladno zahtjevima. BHMAC će na temelju izvještaja osigurati razmjenu prikupljenih informacija između relevantnih nositelja aktivnosti.

2.3. Inspeksijske posjete

Prije inspeksijske posjete potrebno je izraditi plan i program posjete koristeći svu relevantnu dokumentaciju, uključujući ugovore i akreditacije, procedure upravljanja i operativne procedure UM organizacije, prethodne izvještaje o nadzoru i druge informacije koje su bitne za provedbu nadzora.

Prije posjete BHMAC obaviještava UM organizaciju o ciljevima i programu posjete, te o potrebnoj pripremi (kao što je na primjer osiguranje određenih dokumenata ili ključnog osoblja). Termin inspeksijskih posjeta se može dati unaprijed, ali posjete mogu biti i nenajavljene. Nenajavljenim posjetama nadziru se UM organizacije u redovitom radu, ali takve posjete mogu imati karakter ometanja, a ključno osoblje može biti odsutno. Najavljene posjete su obično produktivnije i manje ometaju aktivnosti, ali neki problemi mogu biti skriveni od inspeksijskog organa. Kombinacija ovih dviju mogućnosti će se najčešće provoditi u nadzoru.

3. Provedba nadzora

1. BHMAC će pratiti UM organizaciju i/ili njene ogranke u cilju potvrđivanja da su upravljanje i operativne procedure sukladne uvjetima akreditacije. Takav nadzor treba biti nasumičan, ne treba ometati rad i ne treba se miješati u provedbu planiranih UM aktivnosti. Učestalost nadzora treba ovisiti od zadatka i prethodne uspješnosti UM organizacije i treba biti načelno dogovoren između BHMAC-a i UM organizacije u postupku odobravanja plana projekta.

2. Nadzor treba biti stalni proces, a sistem nadzora jednostavan. U fazi planiranja planirati potrebne resurse za provedbu nadzora tijekom cijelog trajanja UM projekta.

3. Inspeksijske posjete trebaju obuhvatiti: posjete sjedištu, ograncima UM organizacije i područnim uredima, nadzor obuke osoblja organizacije i angažiranih suradnika, provjera akreditacija i ovlaštenja za operativno osoblje, posjete mjestima provedbe aktivnosti i nadzor same provedbe, nadzor nivoa uključenosti lokalne zajednice, nadzor i evidentiranje prilagodbe ponašanja, nadzor testiranja i procjene UM materijala na terenu.

4. Obuka osoblja i dobrovoljaca se treba nadzirati u cilju osiguranja točne i cjelovite provedbe obuke i razumijevanja sadržaja obuke. Obuka se može prilagođavati konkretnim uvjetima i potrebama.

5. Aktivnosti nadzora ne trebaju izložiti osoblje organizacije ili ciljanu zajednicu nepotrebnom riziku vezanom za istraživanje i razmjenu informacija. Osoblje UM-a koje obavlja aktivnosti povezivanja zajednice u blizini mjesta koje se deminira ne smije ulaziti na to područje niti usmjerava ljude na to. UM organizacija će tijekom provedbe unutarnjeg nadzora osigurati provedbu potrebnih sigurnosnih mjera.

6. Inspeksijsko osoblje će zaustaviti aktivnosti provedbe UM-a, ukoliko je ugrožena osobna sigurnost, sigurnost UM tima ili drugih osoba. Inspeksijski organ će evidentirati razloge ovakvih mjera, prikupiti sve dokaze i odmah obavijestiti BHMAC i sjedište UM organizacije. Aktivnosti se mogu nastaviti samo poslije ispravke svih sigurnosnih propusta i nedostataka.

7. Inspeksijski organ treba procijeniti prilagođenost i efikasnost UM materijala i istovjetnost sa akreditiranim.
8. UM aktivnosti trebaju biti usklađene sa SOP-om UM organizacije i planom projekta. U slučaju korištenja specijalističkih metoda inspeksijski organ može angažirati osoblje sa potrebnim specijalističkim znanjem.
9. Inspeksijski organ može prethodno obavijestiti predstavnika UM organizacije o terminu posjete. Nesuglasja glede sigurnosti ili kvaliteta provedenih aktivnosti se unose u zapisnik o provedenom nadzoru. Svojim potpisom ovlaštenu predstavnik UM organizacije potvrđuje da je upoznat sa sadržajem zapisnika i preuzima obvezu otklanjanja navedenih nesuglasja.
10. Ukoliko se odmah ne pristupi otklanjanju nesuglasja, inspeksijski organ šalje pisano upozorenje UM organizaciji i daje razuman rok za otklanjanje, sukladno proceduri BHMAL-a.
11. UM organizacija mora pristupiti otklanjanju nesuglasja i prihvatiti sugestije inspeksijskog organa BHMAL-a. Ukoliko je problematika šira i ozbiljnija, BHMAL poziva UM organizaciju da predstavi svoje ispravljene upravne ili provedbene procedure i da dokaže da u potpunosti poštuje naznačene zahtjeve.
12. Podaci prikupljeni tijekom nadzora se uspoređuju sa osnovnim podacima istraživanja i ciljevima UM projekta. Ovo se postiže nadzorom svih elemenata postupka (ulazni elementi, ishodi, rezultati i utjecaj) u redovitim terminima. Ovi pokazatelji moraju biti mjerljivi i ne trebaju nametati nepotrebne troškove.
13. Funkcije nadzora ne treba ograničavati na mjerenje postizanja postavljenih ciljeva, već trebaju pokrenuti postupak evaluacije i revizije (kada bude potrebna procjena takovih ciljeva). Zaključci i preporuke koji proisteknu iz procesa nadzora trebaju se koristiti za revidiranje i planiranje aktivnosti radi poboljšanja provedbe i izvršavanja utjecaja na projekat.

III EVALUACIJA

1. Opći principi

Evaluacija je sistematično i objektivno vrijednovanje UM aktivnosti sukladno postavljenim ciljevima. Rezultat evaluacije mora biti pouzdana i upotrebljiva informacija koja će potvrditi zadovoljavanje potreba i prioriteta ugroženog stanovništva i dati preporuke za poboljšanje budućih UM programa i projekata, što će pomoći i donatorima u donošenju odluka o financiranju UM projekata. Cilj evaluacije je ocjena usvojenih znanja, stavova i ponašanja u i između ciljanih zajednica, procjena utjecaja i upotrebe primijenjenih mehanizama i metoda kao i preporuke za izmjene tih mehanizama i metoda.

Evaluacija se obično obavlja na kraju UM projekta ili po završetku značajne faze projekta, dok je nadzor stalna aktivnost tijekom projekta. Evaluacija i nadzor su komplementarne aktivnosti, jasno su povezane, ali imaju odvojene funkcije. Nadzor je postupak kojim se osigurava sukladnost UM aktivnosti i rezultata projekta sa planom, dok se evaluacija usmjerava na ostvarenje ciljeva, utjecaj projekta, odgovornosti i naučene lekcije.

Evaluaciju mogu obavljati UM organizacije, BHMAL ili vanjska tijela i agencije, angažirane od strane donatora.

Evaluacija može biti formativna i sumativna.

Formativna evaluacija je vrsta postupka koja se obavlja tijekom provedbe projekta kako bi dobivene informacije poslužile kao vodič za poboljšanje projekta.

Sumativna evaluacija je evaluacija koja procjenjuje rezultate projekta i mjeri ishod i utjecaj aktivnosti u odnosu na navedene ciljeve.

2. Svrha evaluacije

Evaluacija je proces kojim se sistematično i objektivno utvrđuje značaj i valjanost primijenjene intervencije ili politike. Evaluacijom se trebaju osigurati korisne informacije koje će omogućiti razmjenu naučenih lekcija između nositelja aktivnosti i donatora.¹

Svrha evaluacije može biti:

- a) Unaprijeđenje programa ili projekta za koji se obavlja evaluacija.
- b) Stjecanje znanja i saznanja za širu primjenu (naučene lekcije i propuštene mogućnosti).
- c) Uspostavljanje transparentnih rezultata projekta.

Evaluacija aktivnosti UM-a može uključiti:

- a) informacije o stopi nesretnih slučajeva (minske nesreće),
- b) mjerenja o usvajanju znanja, stavova, praksi, prilagodbe ponašanja, smanjenja rizika i smanjenja broja nesretnih slučajeva u ciljnim zajednicama, a koje su rezultat UM aktivnosti,
- c) procjenu utjecaja upotrijebljene metodologije i sredstava UM-a,
- d) identificiranje stupnja rješavanja potreba i očekivanja ciljne zajednice UM projektom.

3. Provedba evaluacije

U provedbi evaluacije mogu se koristiti slijedeći pokazatelji:

1. **Relevantnost:** U kojoj mjeri UM projekat odgovara određenim potrebama, očekivanjima i prioritetima ciljne skupine, BHMACH-u, organizaciji koja provodi UM i donatoru.
2. **Efektivnost:** U kojoj mjeri projekat postiže svoje neposredne i krajnje ciljeve.
3. **Efikasnost:** U kojoj se mjeri postižu kvantitativni i kvalitativni rezultati projekta u odnosu na resurse i troškove projekta.
4. **Utjecaj:** Direktni ili indirektni, namjerni ili slučajni, te politička, društveno-ekonomska, kulturna i druga pitanja u ugroženoj zajednici koja se trebaju rješavati.
5. **Održivost:** Vjerojatnost da će se rezultati postignuti provedbom UM projekta nastaviti nakon prestanka financiranja od strane donatora, te financijska i tehnička održivost projekta.

Evaluacija nije samo «dodatna aktivnost» u projektnom ciklusu UM. Evaluacijom se obično: provjeravaju i ponovno sagledavaju prikupljeni podaci, provjeravaju ciljevi i pokazatelji definirani u fazi planiranja, te procjenjuju rezultati provedbe UM projekta dobiveni nadzorom. Razumijevanje povezanosti ovih elemenata programskog ciklusa UM čini temelj uspješne evaluacije.

Vrijeme provedbe evaluacije ovisi o njoj svrsi i od toga kako će se koristiti preporuke evaluacije. Evaluacija se može obavljati u prethodno određeno vrijeme, tijekom provedbe projekta ili nakon završetka projekta.² U nekim slučajevima evaluacija se može obavljati i godinu dana nakon završetka projekta s ciljem procjene dugoročnijeg utjecaja rezultata provedenog UM projekta.

¹ Riječ "objektivno" je upotrijebljena da ukaže potrebu za postizanjem balansirane analize, prepoznavanjem pristranosti i perspektiva različitih nositelja aktivnosti upotrebom različitih izvora i metoda (svi nositelji programa, uključujući korisnike kao primarne nositelje aktivnosti).

² Ponekad se evaluacija obavlja na početku projekta i obično se naziva procjena ili osnovna studija i čini dio aktivnosti prikupljanja podataka i procjene potreba.